

Ukrajinec – symbol levné pracovní síly v Česku, nebo zdroj investic na Ukrajině?

„Zarobitčan“ neboli novodobý pracovní migrant z Ukrajiny nemá své postavení jednoduché nejen v zemi, kde pracuje, ale ani v zemi mateřské. Zatímco v České republice jsou pracovní migranti z ruský mluvících zemí bráni jako levná pracovní síla, často vykořisťovaná svými klienty či zaměstnavateli, na Ukrajině se na ně spíše pohlíží jako na lidi, kteří utrácí velkou část vydělaných peněz: nakupují zboží, nemovitosti, platí dětem školné, zakládají vlastní firmy a předávají zkušenosti získané v zahraničí. I pro ukrajinské úřady je práce Ukrajinců v zahraničí přínosem, neboť emigrací se snižuje nezaměstnanost a tím i sociální napětí v zemi (Livinský 2007). Pracovní migranti však mnohdy musí po svém návratu čelit závistí a jsou i terčem kriminálních činů svých krajanů. Podle odhadů se mimo území Ukrajiny nachází 5 až 7 milionů jejích občanů – převážně ze Zakarpatské oblasti, která patří k nejhudším v zemi. Ti si ročně vydělají asi 5,5 mld. dolarů, což je polovina ukrajinského státního rozpočtu (Koččík, Livinský 2005).

Význam studia ukrajinské pracovní migrace v Česku je důležitý z mnoha hledisek. Zejména však proto, že ukrajinská migrační komunita je spolu se specifickou slovenskou komunitou zdaleka nejpočetnější. Podíl Ukrajinců na celkovém počtu cizinců byl na konci roku 2006 více než třetinový (32 %), přičemž 75 % mělo v Česku dlouhodobý pobyt vyznačující se především ekonomickou aktivitou. V současné době na našem území pracuje legálně více než 61 tisíc občanů Ukrajiny; zhruba dvě třetiny z nich jsou v postavení zaměstnanců (viz graf).

Ukrajinci též zaujímají přední místa v počtech žadatelů o azyl a v posledních pěti letech je Ukrajina hlavní zdrojovou zemí azylantů. V letech 2004 a 2005 například tvořili 24,5 % všech žadatelů. Jedním z hlavních důvodů podání žádosti je legalizace pobytu v Česku a tím i možnost po jednom roce legálně pracovat, a to až do rozhodnutí o udělení či neudělení azylu.

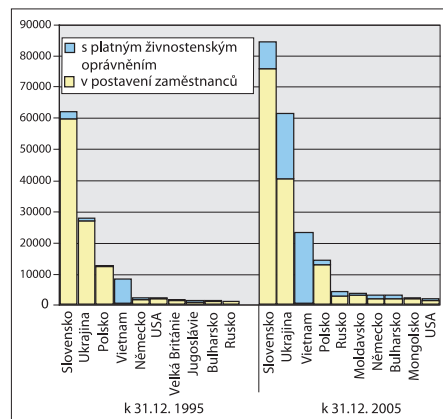
Největší koncentrace Ukrajinců je ve velkých městech, zejména v Praze, Brně a dále ve Středočeském kraji a v regionech se zahraničními investicemi (např. Mladá Boleslav, Liberec). Vysvětlení lze částečně hledat ve větší nabídce pracovních míst. Kromě kvantity hrají v případě ukrajinské komunity roli i její „kvalitativní dopady“ na ekonomické prostředí v ČR, a to jak na makro-, tak i mikroúrovni. Důležité otázky jsou spjaté se vztahem Ukrajinců a domácí populace, typem jejich sociální komunikace, životními podmínkami a pragmatickou integrací do české společnosti.

Důvody příchodu

Dlouhodobá a hluboká ekonomická krize je podle hodnocení expertů jedním z hlavních

ních nebezpečí, neboť právě socioekonomické poměry, tzv. negativní „push“ faktory, jsou jedny z nejdůležitějších spouštěcích a hnacích mechanismů současné masové migrace Ukrajinců. Důvody pro pracovní migraci z Ukrajiny je možno hledat zejména ve špatné socioekonomické situaci země. Podle výzkumu ukrajinské komunity v Česku (Drbohlav, Janská a Šelepová 2001) občané Ukrajiny nejčastěji v ČR vykonávají nekvalifikované manuální práce, především ve stavebnictví, i když je známo, že jejich vzdělanostní úroveň je často relativně vysoká. (Systém vzdělávání na Ukrajině a v Česku, ale není totožný, často uváděné jedenácti- a dvanáctileté vzdělání neodpovídá našemu klasickému střednímu vzdělání.) Na základě probíhajícího výzkumu nelegální migrace na PřF UK Praha lze předpokládat, že Ukrajinci

Graf: Zaměstnanost cizinců (v postavení zaměstnanců a osob s živnostenským oprávněním) v ČR podle deseti nejčastějších státních občanství v roce 1995 a 2005 (k 31. 12.)

Zdroj: Cizinci v České republice 2001, Roubalová 2006

představují z hlediska nelegálních imigrantů nejpočetnější skupinu; často vstupují na naše území buď na turistická víza, anebo přímo nelegálně. Bez jakéhokoli povolení k pobytu či zaměstnání jsou tak mnohdy zapojováni do nelegálních praktik a šedé ekonomiky od samého počátku pobytu v Česku.

Charakteristika ukrajinských dělníků

Ukrajinci často získávají živnostenské oprávnění, ale ve skutečnosti provádějí práci jako „klasičtí“ zaměstnanci. Jsou činní v různých sektorech ekonomiky jako nekvalifikovaní dělníci, často pracující ve skupinách pro ukrajinského zprostředkovatele, který jim organizuje práci a kontrakty s českými partnery. Zprostředkovatelský subjekt vyšle zaměstnance na pracoviště domácí společnosti, ta však neplatí zdravotní a sociální pojištění, jelikož pracovníci nejsou jejími zaměstnanci. Platí jen ukrajinskému prostředníkovi za vykonanou práci, což je pro firmy finančně výhodné. Velice často je s ukrajinskými podnikatelskými aktivitami spojené také vykořisťování pracovníků, nelegální zaměstnávání a další praktiky.

Ukrajinci jsou v Česku a na jeho trhu práce již trvalou konstantou. Současný i minulý výzkum potvrdil, že mezi ukrajinskými pracovníky zatím převažují mladí (ženatí) muži, kteří mají na Ukrajině rodinu s dětmi. Obecně relativně vyšší vzdělanostní úroveň Ukrajinců neodpovídá typu v Česku vykonávaných prací. Jejich zaměstnanost převažuje již tradičně v oborech s požadovanou nízkou kvalifikací, a to převážně ve stavebnictví. Přetrvává vysoká pracovní aktivita imigrantů, obtížnost jejich prací i jejich časté zneužívání zaměstnavatelem

Tabulka: Počet cizinců s povolením k pobytu v Česku podle zemí původu, 1996–2006 (stavy v tisících)

Země	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ukrajina	46,3	43,4	52,7	65,9	50,2	51,8	59,1	62,3	78,3	87,8	93,5
Slovensko	50,3	52,2	49,6	40,4	44,3	53,3	61,1	64,9	47,4	49,5	58,4
Celkem	199,2	210,3	220,2	228,9	203	210,8	231,6	240,4	254,3	278,3	296

Zdroj: MV ČR

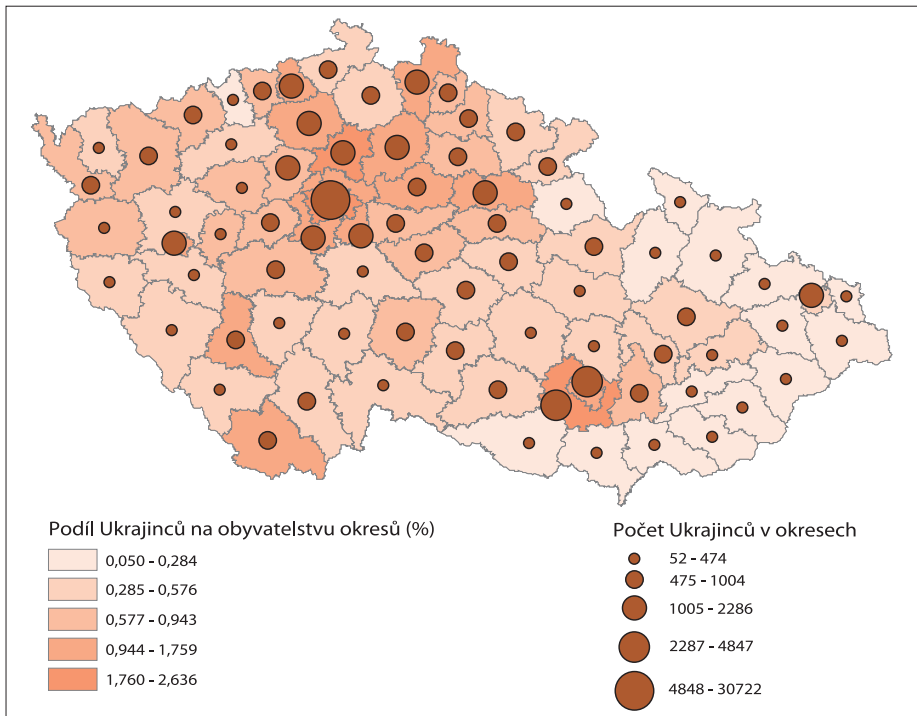

V ZORNÉM POLI GEOGRAFŮ

Typický příklad pokoje na ubytovně: dvoulůžkový pokoj, kde ukrajinští dělníci tráví čas po práci. Sociální zařízení a kuchyňka jsou na patře, parkoviště za ubytovnou. Foto: E. Janská

Podíly Ukrajinců na obyvatelstvu okresů a jejich počty v okresech v roce 2005 (národnosti s více než 4 000 občany v Česku)

Zdroj: Novotný, Janská, Čermáková 2007, upraveno podle dat ČSÚ

a různými prostředníky (týká se nízkých platů, neuspokojivých pracovních podmínek a prostředí, zadržování dokladů atd.). Lze pozorovat určitou stabilizaci postavení Ukrajinců v české společnosti a na českém trhu práce migrační mechanismy jejich příchodu a chování ve společnosti. Zdá se, že k „trvalejším“ vlastnostem Ukrajinců v Česku patří i spíše chabé znalosti cizích jazyků (češtiny, ale i jazyků „západních“) a chudý kulturní život (ve smyslu návštěv rozmanitých kulturních představení). Z různých šetření (např. Drbohlav, Lupták, Janská, Šelepová 1999) vyplývá i minimální snaha ukrajinských pracovníků zakládat vlastní organizace, spolky anebo přímo kontaktovat české organizace a tím vést organizovaný spolkový život. Mezi výjimky patří např. sportovní činnost, jako je účast v českých fotbalových soutěžích (www.ukraine.cz).

Je logické, že se Ukrajinci pragmaticky přesouvají do míst s největším možným pracovním uplatněním, především do Prahy, která je se svou velmi nízkou nezaměst-

ČESKÁ ŠKOLA SE OTEVÍRÁ MULTIKULTURNÍMU SVĚTU

Přírodovědecká fakulta UK v Praze otevře během října 2007 kurz dalšího vzdělávání učitelů zaměřený na integraci cizinců do společnosti. Přední odborníci seznámí s podstatou problematiky soužití kultur a se zkušenostmi získanými při komunikaci s cizinci a problémovými skupinami.

Zájemci se mohou ihned přihlásit na adrese geoatest@natur.cuni.cz

naností a množstvím pestrých pracovních příležitostí největším magnetem. Inflace se projevila ve smyslu zvýšení výdajů Ukrajinců na bydlení a celkový pobyt v imigrační zemi. Z probíhajícího projektu zabývajícího se nelegální migrací vyplývá, že ač někteří dávají přednost bydlení na ubytovnách, stále větší počet si pronajímá byty; např. v bytě o velikosti v 3+1 bydlí šest dospělých a každý z nich platí měsíčně 2–3 tisíce korun.

Závěr

I přes veškerá úskalí nelegálního pobytu či problémy se získáním pracovních či pobytových víz mají Ukrajinci o práci v Česku stále velký zájem, neboť český pracovní trh je potřebuje. Například Drbohlav (2004) vyjmenovává důvody, proč je český pracovní trh schopen imigranty absorbovat a z jakých důvodů je možno s tímto trendem počítat i v budoucnosti. Jedná se zejména o globalizaci a internacionalizaci české ekonomiky, dále o nízké nastavení minimálních mezd a vysokou sociální podporu (čeští občané raději zůstanou nezaměstnanými, než aby zastávali takový druh práce, za jejíž vykonávání je mzda téměř srovnatelná se sociálními dávkami). Minimální mzda v ČR patří k nejnižším v EU, a to nejen nominálně, ale především v poměru k průměrnému platu; její výše leží hluboko pod jeho polovinou – v roce 2005 činila minimální mzda 38,5 % z průměrné hrubé mzdy (Roubalová 2006). V neposlední řadě je tu touha zaměstnavatelů po levné pracovní síle a relativně nízká mobilita českých pracovníků.

Eva Janská, PŘF UK v Praze,
ejanska@natur.cuni.cz

APLIKACE DO VÝUKY:

Zamyslete se nad tím, jak většinová česká společnost vnímá Ukrajince a cizince obecně. Myslíte si, že jsou Češi xenofobní? Pracujte s výsledky výzkumu veřejného mínění.

LITERATURA:

DRBOHLAV, D. (2004): Migration Trends in Selected EU Applicant Countries: Volume II – The Czech Republic (The Times They are A-Changin). IOM, Vienna, s. 136.
DRBOHLAV, D., JANSKÁ, E., ŠELEPOVÁ, P. (2001): Ukrajinská komunita v České republice. In: Menšiny a migranti v České republice. Šišková, T. (ed.). Praha, Portál, s. 89–97.

DRBOHLAV, D., LUPTÁK, M., JANSKÁ, E., ŠELEPOVÁ, P. (1999): Ukrajinská komunita v ČR. Závěrečná zpráva grantu MV, Přírodovědecká fakulta, Praha, s. 40.

KOČÍK, R., LIVINSKÝ, O. (2005): Největší investor na Ukrajině? Zarobitčani! Podkarpatská Rus 1/2005, s. 9.

LIVINSKÝ, O. (2007): Různé pohledy na emigranty na Ukrajině (podklad k debatě), <http://www.migraceonline.cz>.

NOVOTNÝ, J., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D. (2007): Rozmístění cizinců v Česku a jeho podmiňující faktory. In: Geografie-Sborník ČGS, r. 112, č. 2.

ROUBALOVÁ, M. (2006): Předpoklady a bariéry zaměstnávání cizinců v České republice (case study Praha). Diplomová práce, PŘF UK Praha, katedra soc. geografie a reg. rozvoje, s. 101.